

Tres nous fragments d'inscripció en bronze en col·leccions particulars

Marc Mayer

Rosario Perea

Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Llatina

Resum

Presentació de tres bronzes de caràcter jurídic procedents un d'ells d'Hellin i els altres probablement de la Bètica. El primer sembla ésser una *limitatio* o una *adsignatio*. El segon sembla correspondre a un passatge d'una llei d'època flàvia, i el tercer és, probablement, una *adsignatio*.

Abstract

Our aim is to publish three new bronze tablet fragments of juridic character coming from Hellin and probably from the Betica. The first seems to be a *limitatio* or an *adsignatio*. The second corresponds to a Flavian municipal law and the third is probably also another *adsignatio*.

El primer fragment de bronze que ens ocupa està en una col·lecció particular d'Hellin (Múrcia)¹. Les dimensions són les de la fotografia que reproduïm. Es tracta del marc lateral dret d'una taula de bronze d'aproximadament 7,5 cm màx. per 7,5 cm màx. amb lletres d'una alçada d'un centímetre i interlineació relativament ampla. La taula presenta oxidacions superficials i concrecions produïdes per la humitat. La superfície presenta un encaix rectangular per tal d'apedaçar un defecte de fusió del bronze, com és molt freqüent en aquest tipus de plaques. Presenta també a l'alçada de la cinquena línia una perforació circular per la seva fixació que pogué estar recoberta per una motllura. A l'alçada de la segona línia es veu també un punt rodó de relativa importància que, en estar alineat amb la perforació conservada, podria respondre a una intenció primera de fer la fixació en aquell punt; dues ratlles laterals que convergeixen vers aquest punt sembla que ho confirmen.

El text és el següent:

1. Ens ha estat fet a mans la fotografia que reproduïm per la cortesia del professor Antonino González Blanco, que l'havia rebuda de Pedro Lillo. A.U. Stylow, que en un principi havia d'estudiar-la amb nosaltres, ens ha cedit amicalment el fet de donar a conèixer aquesta peça.

Figura 1.

```

-----
[---]+circit.5+
[--- I]NFERIORI
[---]T̄O VT AN
[---]STIAS
5 [---]F̄INIBVS
[---]F̄[.]
-----

```

Les + de la línia 1 sembla que responen a dos peus de lletra inclinats, el primer cap a l'esquerra i el segon cap a la dreta; les altres són només restes de peus que no permeten precisar la seva orientació. A la línia 6 llegim F en funció d'un traç oblic semblant a la F de la línia 2. La lectura I final podria respondre també a L; es tracta de la part superior d'una barra vertical relativament alta amb un reforç o traç superior que podríem classificar com a librari.

A la primera línia, el bronze, a l'altura de la penúltima lletra, sembla que presenti un defecte de fusió o que hagi tingut una alteració important. El text, a causa de la segona línia, que podria restituir-se per INFERIORI, podria semblar a primera vista el d'un diploma militar, amb el formulari del qual no coincideix, això no obstant, la resta del text. Segons la nostra opinió, només s'haurien de considerar dues possibilitats. La primera, que es tractés d'una prescripció sacral vinculada potser amb un text legal cívic si restituïm la línia 4 com HOSTIAS, la qual cosa no deixaria d'ésser coincident amb el text de la línia anterior, on TO podria correspondre a un imperatiu

Figura 2.

per indicar una ordre o prescripció. No obstant això, ens inclinem a considerar que es tracta d'una *terminatio agrorum* on hi hauria referències topogràfiques que coincidirien perfectament amb el que tenim conservat del text: INFERIORI línia 2, restitució d'ANGVSTIAS línia 4, FINIBVS línia 5. Naturalment, a la línia 4, les integracions per STIAS poden ésser moltes, entre elles topònims fins i tot vinculats a *nomina*².

En definitiva, tenim un document que es pot considerar potser entre les restes de textos catastrals romans on un imperatiu a la línia 3 tindria també un sentit molt clar en l'establiment d'una delimitació territorial (*limitatio* o, potser també, *adsignatio*).

Els dos fragments següents es troben en una col·lecció particular de Vic i, per les referències que sembla confirmar la seva pàtina verd oliva, serien procedents de la Bètica. Els dos fragments són paleogràficament diferents i corresponen evidentment a dues mans i, fins i tot, a textos diferents.

El primer té unes dimensions de 5 cm màx. x 3 cm màx. x 0,5 cm, l'alçada de les lletres és 1; 1-0,8; 1-1.

El text és el següent:

 [---]ĒCIP[---]
 [---]DEM M[---]
 [---]QNS

- Després de fer una cerca intensa amb l'ajut del Servei de Lexicometria de la Universitat de Barcelona a través del *Thesaurus Lingua Latina* en CD-ROM, paraules com *modestia*, *hestia*, *sublestia*, *molestia*, *proenestia*, *amnestia*, *adrestia*, *orestia*, *mopsuestia*, *vestia*, *hagistia*, *eucharistia*, *ostia*, *fostia* van ser desestimades.

Com que el text a la primera línia conservada presenta la forma ECIP restituïble com una forma del substantiu RECIPERATOR, vam procedir a localitzar a les lleis municipals conegudes un passatge que pogués coincidir amb l'estructura del fragment que publiquem. El resultat va ésser que podria convenir a la *lex Irnitana*, XA, línies 15-17. Partint d'aquest principi, la restitució seria³:

QVIBVS RECIPERATORES DENTVR ET QVOD DENTVR
 IIVIRI QVI IN EODEM MVNICIPIO ERVNT DE EA RE QVAE HS ∞
 MINORISVE
 ERIT ET AVT +++++ SPONSIO DE MAIORE RE QVAM HS ∞ FACTA SIT

Malauradament, les llacunes de la *lex Irnitana* no queden resoltes amb aquest nou fragment, que manté la llacuna abans de SPONSIO. L'única variant que volem fer notar és la utilització del demostratiu IDEM a la forma EODEM en lloc de l'habitual EO. Aquesta variant ens sembla poc significativa per compometre la nostra restitució i, en canvi, molt important per fer palesa la varietat que poden presentar les diverses redaccions del que s'ha volgut veure com una llei unitària⁴. Val a dir també que és la primera vegada que apareix IDEM amb aquestes funcions a la llei Irnitana i els altres textos legals d'època flàvia de la mateixa cronologia (*Salpensana*, *Malacitana*, *Villonensis*, *Bassiliponensis*, *Ursonensis*).

El fragment següent és el fragment central d'una placa de bronze de les dimensions següents: 7,5 cm x 3 cm màx. L'alçada de les lletres és: ?; 1,1-1; 1,1 (I longa = 1,3); 0,8; 0,9 cm.

La transcripció del text és:

 [---]++[---]
 [---]ORO+[---]
 [---]A o M FVIT [---]
 [---]DEFIN[---]
 5 [---]NDV[---]
 [---]AD+[---]

La primera + de la línia 1 correspon a una lletra arrodonida. La + de la segona línia pot correspondre a un peu de M o A. La + de la línia 6 pot ésser una barra vertical d'una lletra.

Paleogràficament el text presenta lletres amb una certa tendència a la llibria, especialment visible en els trets horitzontals superiors de E i F, així com en

3. Hem pres com a base el text de FERNÁNDEZ GÓMEZ, F. y DEL AMO Y DE LA HERA, M., *La lex Irnitana y su contexto arqueológico*, Sevilla, 1990.
4. D'ORS, A., *Epigrafía jurídica de la España Romana*, Madrid, 1953; ídem, «La ley flavia municipal (traducción española)», *AHDE*, 54, 1984, p. 535-573; ídem, *La ley Flavia Municipal (Texto y comentario)*, Roma, 1986. Cf. també GONZÁLEZ, J., *Bronces jurídicos romanos de Andalucía*, Sevilla, 1990.

Figura 3.

les D. Els peus de les lletres porten reforços molt marcats. A la quarta línia la I és longa.

L'únic element indentificable en aquest text és una forma derivada de DEFINIRE⁵, que no es troba als textos jurídics municipals que coneixem. La forma del bronze sembla conduir a un text jurídic que comportés aquesta idea i que podria revestir les més diverses formes jurídiques, encara que el verb DEFINIRE s'especialitza en l'establiment de límits vinculat a una *adsignatio*.

La forma NDVM podria ésser de nou una iteració del mateix verb en una de les formes repetitives típiques dels textos jurídics romans; de tota manera, pot respondre també a un substantiu com IVSIVRANDVM. No podem, tenint en compte l'estat del fragment, fer-ne més precisions fins que la nostra base de dades s'ampliï encara més i ens permeti buscar noves possibilitats d'interpretació.

En suma, hem presentat tres fragments de bronze més que es poden afegir a la ja llarga sèrie de bronzes hispànics. Malgrat la seva modèstia, ens ha proporcionat un document possiblement catastral o referit a un assumpte vinculat a la *limitatio agrorum*, un text jurídic que creiem que es pot restituir com a llei municipal prenent com a base de la nostra restitució la *lex Imitana* i un text de caràcter més indefinit.

5. *Thesaurus linguae Latinae*, Leipzig, 1899. Cf., per exemple, D'ORS, A., *EJER*, p. 133.